

PAULA TOMASZEWSKA ▶▶

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0583-0938>

SARA TOMASZEWSKA ▶▶

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3036-9979>

Przemoc seksualna jako broń w konfliktach zbrojnych na przykładzie działań Państwa Islamskiego wobec Jazydek

Sexual violence as a weapon in armed conflicts on the example of the activities of the “Islamic State” toward Yazidis women

Abstract

The dissertation consists of the analysis of the criminal activity of the „Islamic State” toward Yazidis women. Religious and political reasons for the crimes committed on this religious minority will be presented. The authors will present, for example, among others selected articles from the “Dabiq” magazine or the pamphlet entitled *The questions and answers on Hostages and Slaves*. It was published in 2015 by an organization, in which an interpretation of Islamic law with regard to justification for sexual slavery was made subsequently. The authors will also refer to numerous reports of non-governmental organizations. The current situation of Yazidi women and the issue of bringing to justice the perpetrators of the crime committed in Yazidi will be analyzed.

Keywords: Yazidi women, Islamic State, sexual violence, slavery, Sinjar

Сексуальное насилие как оружие в вооруженных конфликтах на примере деятельности «Исламского государства» в отношении езидских женщин

Аннотация

Статья содержит анализ преступной деятельности «Исламского государства» по отношению к езидским женщинам. В ней представлены религиозные и политические причины преступлений, совершенных в отношении этого религиозного меньшинства. Авторы анализируют, например, отдельные статьи из журнала «Dabiq» или брошюру, озаглавленную *Вопросы и ответы о заложниках и рабах*. Брошюра была опубликована в 2015 году организацией и содержала интерпретацию исламского закона в отношении оправдания сексуального рабства. Авторы также ссылаются на многочисленные доклады неправительственных организаций. В статье анализируется текущее положение езидских женщин, а также вопрос о привлечении ответственности лиц, совершивших преступления против езидов.

Ключевые слова: езидские женщины, Исламское государство, сексуальное насилие, рабовладение, Синджар

Wprowadzenie

Przemoc wobec kobiet w czasie trwania konfliktów zbrojnych przez długi okres była pomijana we wszelkiego rodzaju analizach, a niestety problem ten także je dotyka, choć inaczej niż mężczyźni. Przeszło dekadę temu Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) przyjęła rezolucję uznającą gwałt oraz inne formy przemocy na tle seksualnym za zbrodnię wojenną, zbrodnię przeciwko ludzkości lub akt konstytutywny w odniesieniu do ludobójstwa (*Resolution 1820*, 2008). Kobiety, które stanowią połowę światowej populacji, nadal są jednak traktowane jako narzędzie walki i potrzebują ochrony prawnej, natomiast ich oprawcy muszą wiedzieć, że poniosą odpowiedzialność za swoje czyny. Wybór laureatów Pokojowej Nagrody Nobla z 2018 roku był niczym wiadomość wysłana w świat. Komitet Noblowski nagrodził dwoje aktywistów: kongijskiego ginekologa Denisa Mukwege oraz jazydkę Nadię Murad, która uciekła z niewoli tzw. Państwa Islamskiego. Swoją decyzję uzasadnił wysiłkiem, jaki laureaci włożyli w walkę z przemocą seksualną i gwałtem, jako bronią wykorzystywaną podczas

konfliktów zbrojnych (*The Nobel...*, 2018). Niewątpliwie przyznanie tego rodzaju wyróżnienia tym osobą zwraca uwagę na potrzebę nagłośnienia przemilczanego problemu przemocy seksualnej wobec kobiet.

Przedmiotem artykułu jest ukazanie zbrodniczej działalności Państwa Islamskiego względem irackich jazydów, w szczególności kobiet. PI uwagę społeczności międzynarodowej zwróciło dopiero w latach 2013–2014 (Dahl, 2019, s. 82) poprzez szeroko rozpowszechniane akty barbarzyństwa, a następnie proklamację kalifatu na terytorium Syrii i Iraku. Jego głównym celem była chęć zjednoczenia świata arabskiego pod jedną władzą opartą na radykalnej interpretacji prawa szariatu, która systemowo dyskryminowała kobiety, mniejszości seksualne i religijne. Tzw. Państwo Islamskie stało się nową formą aktywności terrorystycznej, która wykroczyła poza klasyczne pojmowanie organizacji terrorystycznych. Stanowiło to hybrydową strukturę terrorystyczną, która łączyła cechy przypisywane: organizacji terrorystycznej, grupie przestępczej, państwu, sieci terrorystycznej, czy formie zbrojnej (Wojciechowski, 2017, s. 188). Choć dziś Państwo Islamskie poniosło już klęskę, straciwszy swoje terytorium, nadal pozostaje potężną siłą, a dramat ludności cywilnej z tamtych obszarów nadal trwa (*Tracking...*, 2019). Autorki wykażą, że tzw. Państwo Islamskie w stosunku do jazydzkiej mniejszości etniczno-religijnej – uznawanej jako niemuzułmańska mniejszość – zastosowało wyjątkowo okrutne działania, które powinny być definiowane jako zbrodnie przeciwko ludzkości. Dokonano zatem pod tym kątem analizy materiałów propagandowych wydanych przez organizację, m.in. wybranych artykułów z magazynu „Dabiq” czy specjalnego pamfletu pt. *Pytania i odpowiedzi w sprawie zakładników i niewolników*, w którym przywołano na pojmanie, zniewolenie czy handel kobietami, s także raportów opublikowanych przez organizacje rządowe i pozarządowe zajmujące się tematyką naruszeń praw człowieka. W ostatniej części artykułu opisana została obecna sytuacja kobiet pochodzących ze społeczności jazydzkiej.

Przemoc seksualna jako narzędzie walki z wrogiem

Przemoc seksualna w konfliktach zbrojnych (ang. *Conflict – Related Sexual Violence*, CRSV; *Sexual and Gender Based Violence in Armed Conflict*, SGBVAC) należy do tych zagadnień, które niegdyś były zupełnie

przemilczane, a obecnie znalazły się w kręgu zainteresowań organizacji międzynarodowych oraz agend pozarządowych związanych z prawami kobiet (Domagała, 2014, s. 269). Większość ofiar dzisiejszych wojen stanowią osoby cywilne, głównie kobiety i dzieci. Gwałty popełniane w czasie konfliktu zbrojnego służą do terroryzowania ludności, rozbijania rodzin, niszczenia społeczności, a w niektórych przypadkach do zmiany struktury etnicznej kolejnego pokolenia (Wallström, 2014). Jak podkreśla Joanna Dobrowolska-Polak, należy zwrócić uwagę, że gwałt, stanowiący atak na godność i nietykalność, może być jednocześnie sposobem zadania śmierci i dodatkowo elementem szeroko zakrojonej destrukcji określonej grupy ludności, stanowiąc tym samym element polityki czyszczenia etnicznego, która z kolei może zostać zakwalifikowana do kategorii zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości czy zbrodni ludobójstwa (Dobrowolska-Polak, 2011, s. 14–15). Christine Chinkin porównuje przemoc wobec kobiet do terroryzmu seksualnego, ponieważ jest to problem mniej zauważalny, niż jak ma to miejsce w przypadku zjawiska terroryzmu (Khan, 2007, s. 613). Natomiast Larry May słusznie zauważył, że: „gwałt, mimo że jest aktem indywidualnym, stanowi zbrodnię wojenną, kiedy dokonany jest przez żołnierzy jako element zorganizowanej przemocy wobec całej ludności cywilnej. Przemoc ta stanowi formę prowadzenia konfliktu zbrojnego, zbrodnię przeciwko ludzkości, stanowiąc część zastraszania i terroryzowania społeczności przeciwnika” (May, 2005, s. 98–103).

Gwałty są wykorzystywane jako metoda walki w celu poniżenia i psychologicznego łamania przeciwnika (Keyser, 2006). Przemoc na tym tle jest stosowana w celu dezintegracji więzów w rodzinie i społeczeństwie, ale także zmusza członków wrogiej grupy etnicznej do ucieczki z miejsca zamieszkania. Jest więc elementem czystek etnicznych. Częstokroć gwałt jest stosowany jako narzędzie mające na celu uniemożliwienie rodzenia dzieci przez kobiety należące do określonej społeczności.

ONZ oszacowała, że podczas trzymiesięcznej masakry w Rwandzie w 1994 roku zgwałconych zostało od 250 tys. do 500 tys. kobiet w wieku powyżej 12 lat i wiele z nich zostało następnie natychmiast zabitych. Ponadto okazało się, że niemal 70% tych, które przeżyły, zostało zarażonych wirusem HIV (Degni-Ségui, 1994). Agendy organizacji oceniają, że podczas wojny domowej w Sierra Leone w latach 1991–2002 zostało zgwałconych ponad

215 tys. kobiet i dziewcząt, co stanowiło ok. 70% wszystkich kobiet żyjących w tymże regionie (Krause, Muggah, Wennmann, 2008, s. 39). W Liberii w latach 1989–2003 ponad 40 tys. kobiet doświadczyło przemocy seksualnej, w byłej Jugosławii w latach 1992–1995 zgwałcono ok. 60 tys. kobiet, z kolei w Demokratycznej Republice Konga dokonuje się 25 tys. gwałtów rocznie (Security Council UN, 2005, s. 4).

Niestety, przemoc seksualna wywiera ogromne piętno na życiu kobiet. Zachodzą one w niechcianą ciążę, zarażają się chorobami przenoszonymi drogą płciową czy podlegają stygmatyzacji społecznej. Większość z tych, które stają się ofiarami ataków na tle seksualnym, nie uzyskuje wystarczającej pomocy medycznej. Często zdarza się także, że niektóre z nich, nie chcąc narazić się na ostracyzm, ukrywają dokonane przeciwko nim ataki zarówno przed społeczeństwem, jak i rodziną. Szczególnie w obszarze, gdzie praktykowany jest radykalny islam, gwałt postrzegany jest jako wstyd (Dobrowolska-Polak, 2011, s. 125).

Przemoc seksualna naruszeniem prawa międzynarodowego

Należy również zwrócić uwagę na penalizację stosowania przemocy seksualnej. Można stwierdzić, że nie od dziś dostrzegalne jest ciche przyzwolenie na przemoc seksualną, która stała się narzędziem wykorzystywanym we współczesnych konfliktach zbrojnych (Wallström, 2014). W raporcie Organizacji Narodów Zjednoczonych z 1998 roku, poświęconym zagadnieniu przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych, stwierdzono, że na przestrzeni wieków gwałt był traktowany w kategoriach łupu wojennego (United Nations, 1998). Warto zwrócić uwagę, że Rada Bezpieczeństwa ONZ dostrzegła problem przemocy seksualnej dopiero w 1992 roku, kiedy media oraz obserwatorzy zaczęli donosić o masowych gwałtach dokonywanych na kobietach i dziewczętach w byłej Jugosławii (Wallström, 2014). Wówczas przyjęła deklarację, zgodnie z którą „masowe, zorganizowane i systematyczne przetrzymywanie i gwałcenie kobiet w Bośni i Hercegowinie, w szczególności muzułmanek, jest przestępstwem międzynarodowym, które musi być ścigane” (Security Council UN, 1992). Zgodnie z art. 5 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii (ang. *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, ICTY) gwałt, obok tortur i eksterminacji, zostaje uznany

za zbrodnię przeciwko ludzkości, gdy zostaną spełnione dwie przesłanki (*Updated Statute...*, 1993). Po pierwsze, gdy gwałt został popełniony podczas konfliktu zbrojnego, czy to o charakterze międzynarodowym, czy wewnętrznym, oraz gdy owe przestępstwo było skierowane przeciwko jakiegokolwiek ludności cywilnej. Warto podkreślić, że Trybunał był pierwszym w historii sądem międzynarodowym, który uznał osobę oskarżoną o gwałt za winną zbrodni przeciwko ludzkości. Ponadto to tej międzynarodowej instytucji zawdzięczamy rozszerzenie definicji niewolnictwa o pojęcie niewolnictwa seksualnego. Do tego czasu jedynym rodzajem niewolnictwa była praca przymusowa (Wallström, 2014). Podstawowe przepisy prawa w tym względzie zawarte są w czterech Konwencjach Genewskich (odpowiednio art. 50, 51, 130 oraz 147) i Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego (ang. *International Criminal Court, ICC*) z 1998 roku, w którym można odnaleźć szeroką definicję przemocy seksualnej, w której m.in. gwałt, niewolnictwo seksualne, przymusową prostytutkę, wymuszoną ciążę i inne formy przemocy seksualnej zalicza się do zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości (*Rzymski Statut...*, 1998, art. 7; 8).

Niestety, w trakcie konfliktów i w okresie, który następuje po nich, niezwykle trudnym zadaniem pozostaje wymierzenie sprawiedliwości sprawcom przemocy wobec kobiet przez odwołanie się do krajowego sądownictwa. Niejednokrotnie zdarza się także, że obie strony wolą uniknąć dokładnego sprawozdania z przebiegu sprawy. Wówczas ludzie, którzy dopuszczają się przemocy wobec kobiet, czują się bezkarni oraz słusznie uważają, że nie będą za swoje czyny przed nikim odpowiadać (Khan, 2007, s. 618).

Kim są jazydzi?

Jazydzi to stosunkowo nieliczna grupa etniczno-religijna, zamieszkująca głównie tereny północnego Iraku. Nazwa tej grupy w języku kurdyjskim brzmi *Ezidi*, czyli słudzy stwórcy. Philip G. Kreyenbroek z Uniwersytetu w Getyndze wskazuje, że ich liczebność waha się od 200 tys. do ponad miliona wyznawców znajdujących się na całym świecie (Wawrzyńczyk, 2018, s. 349). Większość z jazydów określa siebie jako przynależących do narodu kurdyjskiego. Badacze wskazują, że jazydyzm jest religią o charakterze synkretycznym, na którą olbrzymi wpływ wywarły: szyizm, sufizm,

chrześcijaństwo, zoroastryzm, judaizm i islam (Attewill, 2007). Święte księgi jazydów są napisane w dialekcie *mukti* (Jomma, 2001, s. 33). Jazydzi wierzą w jednego Boga, który stworzył perłę (*dur*), w której zamieszkał. Następnie stworzył Siedem Boskich Istot, zwanych również Siedmioma Aniołami, na których czele stanął *Tawusi Melek* (Anioł Paw). Jazydyzm ma więc monoteistyczny charakter. Centralna, a zarazem kontrowersyjna postać w wierzeniach jazydów jest bardzo enigmatyczna. Istnieje bardzo wiele legend odnoszących się do tej religii. Jedna z nich głosi, że Anioł Paw jako upadły anioł zdołał odkupić swoje winy, a jego łzy ugasiły płomienie piekieł (Dzięgiel, 1992, s. 143). Z powodu tej opowieści wyznawcy innych religii, w szczególności muzułmanie, uznają tego Boga za diabła (złego anioła ciemności), a samych jazydów za czcicieli szatana (Jomma, 2001, s. 369–384). Jednakże od momentu proklamowania kalifatu przez PI w 2014 roku można zaobserwować wobec jazydów wzrastającą przemoc, choć grupa ta miała i wciąż ma pokojowe intencje, nie stanowiąc zarzewia konfliktów (Jomma, 2018, s. 150).

Co się wydarzyło w mieście Sindżar?

Bitwa o Sindżar¹ przyciągnęła uwagę opinii publicznej, ukazując problem czystek etnicznych dokonywanych przez oddziały tzw. Państwa Islamskiego (Hall, 2015, s. 79–82). Rankiem 3 sierpnia 2014 roku doszło do ataku na jazydzką ludność cywilną przez oddziały bojowników organizacji terrorystycznej. Dobrze wyposażeni kurdyjscy peszmergowie oddali teren bez walki i wycofali się. Pozostawili społeczność jazydzką bez ochrony, nie informując o tym ich przywódców. Wprowadziło to dodatkowy element zaskoczenia potęgujący chaos. Ludność cywilna pozostała bezbronna. Kilkadziesiąt tysięcy mężczyzn, kobiet i dzieci, zostało oblężonych w rejonie góry Sindżar bez jedzenia i wody w temperaturze przekraczającej 50 stopni Celsjusza. Jazydzi, którym nie udało się opuścić swoich wiosek, zostali pojmani przez bojowników. Szacuje się, że około 50 tys. z nich zostało pojmanych przez

---

¹ Nad prowincją Niniwa rozpościerają się góry Sindżar – przez Jazydów uznawane za święte. Wierzą, że są one darem od Boga, który chciał w ten sposób zapewnić im bezpieczne schronienie. W swojej trudnej historii wielokrotnie padali bowiem ofiarą prześladowań, za każdym razem ratując się ucieczką ku górskim szczytom.

organizację (Omer, 2016, s. 15). Naukowcy oszacowali, że zginęło wówczas około 3,1 tys. jazydów, z czego prawie połowa została stracona na miejscu, a pozostali zginęli z powodu głodu, odwodnienia lub w wyniku odniesionych obrażeń zadanych im podczas oblężenia (Cetorelli, Sasson, Shabilaand, Burnham, 2017). Schwytych jazydów podzielono na następujące grupy:

- a) Mężczyzn i chłopców w wieku powyżej dwunastu lat. Byli zabijani, gdy odnaleziono przy nich broń lub nie chcieli stać się konwertytami (przejsć na islam). Natomiast pozostałych uprowadzono, a następnie przez długi czas więziono, czasami wraz z rodzinami na terytorium zajęтым przez organizację. Wykonywali oni wówczas przymusowe prace na rzecz proklamowanego kalifatu. Dodatkowo nadzorowano ich pod względem przestrzegania i odbywania muzułmańskich praktyk religijnych.
- b) Kobiety, które poddawane były następującemu podziałowi: matki z dziećmi, mężatki, które nie posiadały dzieci, a także niezamężne dziewczęta w wieku od dziewięciu lat wzwyż (Human Rights Council, 2015). Gromadzono je najczęściej w miejscowości Tal-Afar, a następnie rozdzielano (Cavelius, Kizilhan, 2017, s. 98). Po segregacji PI praktykowało zabijanie starszych kobiet – przypuszczalnie zbyt starych, by mogły być sprzedawane jako niewolnice seksualne lub wykorzystywane do przymusowej pracy fizycznej (Westcott, 2015). Około 20% schwytych jazydzkich kobiet i dziewcząt została przydzielona bojownikom jako *khums*, czyli podatek od łupów wojennych (*The Revival...*, 2015, s. 15). Sprzedaż jazydzkich kobiet jako niewolnic seksualnych odbywała się w ośrodkach zatrzymań, na targach niewolników, albo za pośrednictwem aukcji internetowych z wykorzystaniem zaszyfrowanych aplikacji (Human Rights Council, 2016, s. 57). Sprzedaż mogła być wielokrotna. Największe targi niewolnic były w Rakce i Mosulu. Wartość niewolnicy była uzależniona od jej urody, stanu cywilnego oraz wieku. Bardzo często bojownicy przeprowadzali rewizje całego ciała oraz zmuszali ich do poddania się badaniom, aby ustalić, czy są dziewicami (Shubert, Naik, 2015).
- c) Dzieci pozostające pod opieką matek. Często wraz z matkami były sprzedawane na targach niewolników. Również wobec dzieci stosowano przemoc. Niektóre były wykorzystywane seksualnie oraz

stosowano wobec nich inne formy brutalnego traktowania. Chłopcy od lat siedmiu trafiali do obozów szkolenia dla bojowników oraz podlegali indoktrynacji.

Uzasadnienie zniewolenia kobiet jazydzkich przez tzw. Państwo Islamskie

W kontekście krzywd zadanych jazydzkim kobietom konieczne byłoby ustalenie intencji eliminacji w całości lub w części społeczności jazydzkiej przez członków organizacji tzw. Państwa Islamskiego. Według dżihadystów jazydzi należą do trzeciej kategorii – domu wojny² i zgodnie z tradycyjnym podejściem powinni zostać zwalczani jako niewierni (*kuffar*), a ich jedynym ratunkiem może być konwersja na islam. Mudżahedini podkreślali, że jazydzi, którzy mówią w dialekcie języka kurdyjskiego i nie posiadają świętej księgi, są niewierzący, a więc zniewolenie ich jest usankcjonowane przez *szariat*. Należy podkreślić, że jazydem jest się poprzez urodzenie, nie ma wśród nich konwertytów, ich religia nie jest misyjna. Wyznawcą tej religii jest osoba, której oboje z rodziców są członkami tej społeczności. Małżeństwa zawierane są wewnątrz grupy etniczno-religijnej. Odstępstwo od tej reguły oznacza wykluczenie ze wspólnoty, o czym doskonale wiedzieli wojownicy PI, zwracając się do porwanych kobiet w następujący sposób: „Zapomnijcie o swoich rodzinach, od teraz będziecie naszymi żonami, będziecie rodzić nasze dzieci, Bóg nawróci was na islam i będziecie się modlić” (Global Justice Center, 2016, s. 3). Podkreślali także, że dziecko, które urodzi niewolnica jest muzułmaninem, dzięki ojcowskiej afiliacji (*The Revival...*, 2014, 14–17). Nadmieniono także, że: „dziecko Pana ma pochodzenie Pana” (Global Justice Center, 2016, s. 3). Za gwałtami mudżahedinów kryje się więc perfidna strategia. Ścisłe konserwatywna część jazydów postrzega bowiem utratę dziewictwa przez młode dziewczęta jako hańbę dla nich samych i dla całej rodziny. Kulturowo istotną rolę odgrywa także poczucie utraty twarzy. Jest to o tyle trudniejsze, że mężczyźni czują, że nie spełnili swojego zadania

---

² Zgodnie z tą wizją świata islamu ludzkość dzieli się na trzy kategorie: *dar al-islam* – dom pokoju, *dar al-sulh* – dom ochrony i *dar al-harb* – dom wojny. Dom pokoju zamieszkują muzułmanie, którzy posiadają pełnię praw.

polegającego na ochronie rodziny (Cavelius, Kizilhan, 2017, s. 106). Bojownicy z Państwa Islamskiego, stosując przemoc seksualną, doprowadzili do rozpadu społeczności jazydzkiej (Cavelius, Kizilhan, 2017, s. 163). Niewolnice stały się bronią terrorystów i istotnym elementem „świętej wojny” – dżihadu. W propagandowym magazynie organizacji – „Dabiq” – ogłoszono nawet oficjalne wskrzeszenie instytucji niewolnictwa oraz przyzwolono na praktykę zniewolenia w ramach prawa szariatu na podbitych terenach (Cavelius, Kizilhan, 2017, s. 163). Posiłkując się selektywnie dobranymi cytatami z Koranu i interpretując je według własnych potrzeb podkreślono, że ludność jazydzka to pogańska mniejszość, której pochodzenie powinno się kwestionować, a każdy muzułmanin zostanie o to zapytany w Dzień Sądu Ostatecznego (Cavelius, Kizilhan, 2017, s. 163).

Ponadto w dokumencie zatytułowanym *Pytania i odpowiedzi w sprawie zakładników i niewolników* organizacja udziela swoim członkom przyzwolenia na kupowanie, sprzedawanie lub przekazywanie sobie w darze niewolnic (Human Rights Watch, 2015). W tym 34-stronnicowym pamflecie, wydanym po arabsku, można odnaleźć szczegółowe wytyczne dotyczące dozwolonych i niedozwolonych praktyk wobec dziewczynek i kobiet. Starano się w nim szczególnie przedstawić wykładnię prawa islamskiego w odniesieniu do niewolnictwa seksualnego. Jazydzkie niewolnice seksualne określano mianem *Sabaya* (Al-Tamimi, 2015). Przywołano w nim także termin *dar-al-harb*, czyli terytorium będące w wojnie z islamem (Wejkszner, 2016, s. 109). Broszura zawiera szereg szczegółowych uwag, przykładowo sposoby wymierzania im kar cielesnych (*Questions...*, 2016, s. 149–152). Na pytanie: czy jest dozwolone odbycie stosunku z niewolnicą, która nie osiągnęła jeszcze dojrzałości płciowej? odpowiedź brzmiała: odbycie stosunku z niewolnicą jest dozwolone, jeśli niewolnica jest już do tego zdatna (*Questions...*, 2016, s. 149–152). Dozwolono na kupowanie, sprzedawanie i wręczanie niewolnic w prezencie jako części majątku właściciela (Roth, 2015). Dokładnie uregulowano stosunek seksualny z niewolnicami seksualnymi w odniesieniu do tego, co jest dozwolone dla właściciela, a co nie (Landay, Strobel, Stewart, 2015). Właściciel *Sabaya* mógł z nią robić, co zechciał. Wielokrotnym gwałtem towarzyszyły także inne formy brutalnej przemocy: bicie, wiązanie rąk, przywiązywanie do łóżka, rażenie prądem czy pozbawianie jedzenia (Global Justice Center, 2016, s. 2). Należy nadmienić, że istniał również nadzór nad siecią niewolnictwa

seksualnego organizacji przez władze religijne. Nie można byłoby zniewolić dziewcząt i kobiet bez aprobaty i zgody przełożonego. Tzw. Państwo Islamskie stworzyło także przykładowe formularze, z których mogli korzystać mężczyźni dokonujący transakcji na rynku usług seksualnych niewolników (Al-Tamimi, 2015). Nie miało znaczenia, czy dziewczyna osiągnęła dojrzałość płciową, a tym bardziej pełnoletność (Wood, 2014). Młode, 10–12-letnie dziewczęta trafiały nie tylko do członków ugrupowania, ale również do zagranicznych kupców, wśród których największą grupę stanowili Saudyjczycy, Tunezyjczycy, Libijczycy, Katarczycy, Egipcjanie, Afgańczycy (Omer, 2016, s. 24; 27; 30). Niewolnice seksualne były także metodą przyciągania i zatrzymywania bojowników w swoich szeregach poprzez obiecywanie im „żon” i bezgranicznie oddanych kobiet (Vorland-Holen, Vermeij, 2017). Najbardziej pożądane były młode dziewice. Im bardziej urodziwe, tym więcej można było za nie dostać. W tym celu, by sprawiać wrażenie mniej atrakcyjnych, kobiety okaleczały się, inne wcierały w twarz ziemię lub smarowały się krwią. Często dziewice i panny, aby uniknąć wykupienia i przymusowego małżeństwa, udawały matki swoich młodszych sióstr i siostrzenic.

Za nieposłuszeństwo groziły surowe kary. Powszechną praktyką były zbiorowe gwałty. Kilku, czasem kilkunastu mężczyzn zabawiało się jedną niewolnicą do utraty przytomności przez ofiarę. Innym kobietom grożono, że sprzedadzą lub skrzywdzą ich dzieci. W ten sposób wymuszano ich posłuszeństwo. Zdarzały się także publiczne chłosty. Ranne kobiety i dziewczynki były pozostawiane bez pomocy. Wiele jazydek podejmowało próbę ucieczki. Dżihadysty stosowali jednak przeróżne taktyki, by ograniczyć możliwość ucieczki. Na terenach rządzonych przez tzw. Państwo Islamskie każda dziewczynka powyżej dziesiątego roku życia musiała mieć zakryte ciało. By utrudnić jazydkom ucieczkę, nie dawano im burek i abaj. Nawet gdy którejś udało się wydostać z domu dżihadysty, niemal natychmiast wpadała w ręce patrolu i była zwracana właścicielowi. Wiele dziewcząt próbowało odebrać sobie życie. Niektóre skutecznie. Podcinały sobie żyły lub gardła, wieszały się albo rzucały z okien. Część kobiet udało się uratować. Wiązało się to jednak z koniecznością wniesienia znaczącego okupu. Niewolnictwo seksualne przyniosło ugrupowaniu duże dochody, które wykorzystywane były do finansowania operacji militarnych.

Analiza obecnej sytuacji jazydek

Główne organizacje międzynarodowe i pozarządowe, takie jak: Komisja Śledcza ONZ w Syrii, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (2016), Amnesty International (2014), Human Rights Watch (2015) czy Global Justice Center (2016), przygotowały raporty, w których twierdzą, że bojownicy PI byli sprawcami aktów ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. Zbrodnie popełnione przez tzw. Państwo Islamskie przeciwko jazydom przedstawiają niektóre lub wszystkie kontekstowe elementy zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i ludobójstwa, jak określono w Statucie Rzymskim (*Resolution 2091...*, 2016; *Recommendation 2084...*, 2016; *Rzymski Statut...*, 1998, art. 7, 8). Świadczą o tym liczne dowody, w tym treści publikowane przez samych dżihadystów. Materiały te dostarczają dowodów, które mogą być przydatne do udowodnienia: zamiaru „ataku” na jazydzką ludność cywilną; podjęcia dyskryminacyjnych przestępstw prześladowania oraz przejawów działań ludobójstwa, a także zamiaru zniszczenia, w całości lub w części grupy jazydzkiej. Ponadto należy pamiętać, że jazydzi stanowią grupę cywilną, która nie uczestniczy w działaniach wojennych na terytorium okupowanym przez organizację, dlatego podlegają oni ochronie przez międzynarodowe prawo humanitarne (Konwencje Genewskie, 1949, art. 8).

W styczniu 2016 roku Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy przyjęło rezolucję, wskazującą działania PI jako ludobójstwo (*Resolution 2091...*, 2016; *Recommendation 2084...*, 2016). Kilka dni później również Parlament Europejski wydał podobny dokument, uznając zbrodnie PI jako zbrodnie przeciwko ludzkości i ludobójstwo (European Parliament, 2016). Podobne stwierdzenie znalazło się w raporcie Rady Praw Człowieka ONZ (ang. *United Nations Human Rights Council*, UNHRC). Warto odnotować, że Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła uchwałę o utworzeniu zespołu dochodzeniowego, który będzie zbierał dowody zbrodni popełnionych przez PI w Iraku (Nichols, 2017).

Symbolem walki o sprawiedliwość stała się postawa Nadii Murad, która 12 grudnia 2015 roku przed Radą Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych opowiedziała swoją historię i zażądała postawienia tzw. Państwa Islamskiego przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym pod zarzutem ludobójstwa

i zbrodni przeciw ludzkości³. Murad, której udało się uciec z terytorium obleżonego przez dżihadystów, wyznaje, że została sprzedana na targu ludzi. Spędziła kilkanaście miesięcy w niewoli. Była bita i gwałcona. Na oczach Nadii zamordowano jej braci i matkę (Murad, 2018, s. 7). Podkreśla, że jej historia, opowiedziana szczerze i rzeczowo, jest najlepszą bronią, jaką dysponuje przeciwko terrorystom.

Organizacja pozarządowa Amnesty International podkreśla, że jazydki nie otrzymują pomocy i wsparcia, którego potrzebują. Osoby, które przeżyły przemoc seksualną, powinny być aktywnie poszukiwane w celu zapewnienia im odpowiedniej opieki medycznej, a także psychologicznej. Informacje dotyczące takiego wsparcia i usług powinny być udostępniane w odpowiednich językach, aby osoby, które przeżyły, miały do nich dostęp. Usługi takie powinny obejmować szybkie badania medyczne i kryminalistyczne zgodnie z życzeniami osób, które przeżyły. Istotne jest także, aby prywatność i poufność osób, które uciekły z niewoli PI, była respektowana przez cały czas. W szczególności dziennikarze nie powinni próbować przeprowadzać wywiadów z uciekinierami bez upewnienia się, że wyrazili świadomą zgodę (Amnesty International, 2014). Od czasu ofensywy bojowników na Sindżar w 2014 roku bardzo niewiele jazydzkich rodzin powróciło do swoich domów. Wielu pozostaje w obozach dla uchodźców w Syrii oraz na terenie irackiego Kurdystanu. Tysiące jazydów trafiło do Europy. Ziemie niegdyś zamieszkałe przez 500 tys. ludzi opustoszały. Miejscowych wiosek nie oczyszczono z min po tym, jak zostały odbite z rąk terrorystów przez iracką armię, siły kurdyjskie oraz szyickie milicje. Wiele budynków zostało zniszczonych w wyniku walk i do dziś pozostają w ruinie. W regionie pojawiły się także nowe zagrożenia. Ci, których dotąd łączył wspólny wróg, teraz rywalizują o kontrolę nad ziemią jazydów. Niestety trauma tych kobiet powraca także po uwolnieniu. Wiele z nich nie wyobraża sobie pozostania w Iraku, w obawie przed powtórką koszmaru. Kobiety, które uzyskały wolność i wyszły z niewoli tzw. Państwa Islamskiego, stoją w obliczu dramatycznego wyboru – porzucić dzieci zrodzone z przemocy seksualnej, by nie narazić się swojej społeczności, czy w ogóle nie wracać do domu, a zachować potomstwo.

---

³ Nadia jest także laureatką Pokojowej Nagrody Nobla oraz Nagrody Praw Człowieka im. Vaclava Havla i Nagrody im. Sacharowa.

Zakończenie

Na Bliskim Wschodzie mimo różnego rodzaju podjętych działań nadal utrzymuje się skomplikowana i trudna do rozwiązania sytuacja społeczno-polityczna. Zarówno zróżnicowanie religijne, kulturowe, jak i etniczne społeczności syryjskiej oraz irackiej, zawikłany i skomplikowany układ powiązań plemiennych, wzajemnie sprzeczne interesy regionalnych i globalnych graczy powodują, że terytorium znajdujące się niegdyś pod kontrolą tzw. Państwa Islamskiego nadal jest polem strategicznej rozgrywki. Bieda, bezrobocie, brak perspektyw na godną przyszłość, łamanie praw człowieka oraz wszystkie inne czynniki determinujące niezadowolenie społeczne w tamtym regionie zawsze będą stanowić asumpt do wywołania kolejnej fali terroryzmu. Obecna sytuacja rozgrywająca się na Bliskim Wschodzie ukazuje, że rozpoczęła się „epoka gwałtownych przemian” i z pewnością nie ma ona zamiaru się zakończyć w najbliższym czasie.

PI posługiwało się przemocą seksualną jako taktyką terroryzmu i tortur oraz elementem ataków na tle etnicznym i religijnym. Informacje dostępne za pośrednictwem organizacji międzynarodowych, organizacji pozarządowych, mediów i sieci społecznościowych, dostarczają dowodów, które mogą zostać wykorzystane do zbadania i ścigania domniemanych sprawców. Można stwierdzić, że członkowie tej organizacji popełnili podstawowe zbrodnie międzynarodowe. W oparciu o okoliczności każdego przypadku i szczegółowe ustawodawstwo międzynarodowe oraz państwowe należy rozważyć ściganie podstawowych przestępstw międzynarodowych łącznie z przestępstwami terrorystycznymi. Zarówno walka z bezkarnością, jak i walka z terroryzmem są celami wzajemnie się uzupełniającymi. Należy doprowadzić do sytuacji, w której ofiara przemocy seksualnej otrzyma wsparcie społeczności, a mężczyzna, który dopuścił się gwałtu, zostanie napiętnowany, wykluczony i ukarany przez całą społeczność. Niestety, jak na razie nikogo nie ukarano, a klęska tzw. Państwa Islamskiego stworzyła próżnię władzy w irackim mieście Sindzar, pozostawiając mniejszość jazydzką na łasce konkurujących ze sobą milicji.

MGR PAULA TOMASZEWSKA

Zakład Studiów Strategicznych
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
os. Stefana Batorego 79/35, 60–687 Poznań
paula.tomaszewska007@gmail.com

MGR SARA TOMASZEWSKA

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
os. Stefana Batorego 79/35, 60–687 Poznań
tomaszewska.sara07@gmail.com

Bibliografia

- Al-Tamimi, A.J. (2015, 29 grudnia). *ISIS Pamphlet on Slavery, Fatwa Issuing and Research Department*. Pobrane z: <http://www.aymennjawad.org/2015/12/unseen-islamic-state-pamphlet-on-slavery>.
- Amnesty International. (2014, grudnia). *Escape from Hell: Torture and Sexual Slavery in Islamic State Captivity in Iraq*. Pobrane z: <https://www.amnestyusa.org/reports/escape-from-hell-torture-sexual-slavery-in-islamic-statecaptivity-in-iraq/>.
- Attewill, F. (2007, 15 sierpnia). *Background: The Yezidi*. The Guardian. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/15/iraq>.
- Cavelius, A., Kizilhan, J. (2017). *Shirin. Pozostań córką światła*. Warszawa: Świat Książki.
- Cetorelli, V., Sasson, I., Shabilaand, N., Burnham, G. (2017, 9 maja). *Mortality and kidnapping estimates for the Yazidi population in the area of Mount Sinjar, Iraq, in August 2014: A retrospective household survey*. Pobrane z: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002297>.
- Dahl, M. (2019). *Aktywność dyplomacji USA wobec państw członkowskich Unii Europejskiej w latach 2009–2013*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Degni-Ségui, R. (1994, 25 maja). *Report on the situation of human rights in Rwanda submitted*. Special Rapporteur of the Commission on Human Rights. Pobrane z: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/5123/2433.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Doborowska-Polak, J. (2011). *Ludzie w cieniu wojny. Ludność cywilna podczas współczesnych konfliktów zbrojnych*. Poznań: Instytut Zachodni.
- Dzięgiel, L. (1992). *Węzeł kurdyjski*. Kraków: UNIVERSITAS.

- European Parliament. (2016, 4 luty). *Systematic mass murder of religious minorities by ISIS*. Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0051_EN.html?redirect.
- Florczak, A., Lisowska, A. (red.). (2014). *Organizacje międzynarodowe w działaniu*. Wrocław: Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Global Justice Center: Human Rights Through Rule of Law. (2016, 7 kwietnia). *Daesh's gender-based crimes against Yazidi women and girls include genocide*. Pobrane z: <http://globaljusticecenter.net/files/CounterTerrorismTalkingPoints.4.7.2016.pdf>.
- Hall, B. (2015). *ISIS Państwo Islamskie*. Warszawa: Muza.
- Human Rights Council. (2015, 13 marca). *Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the human rights situation in Iraq in the light of abuses committed by the so-called Islamic State in Iraq and the Levant and associated groups*. Pobrane z: https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/regularsessions/session28/documents/a_hrc_28_18_auv.doc.
- Human Rights Council. (2016, 15 czerwca). *They came to destroy: ISIS Crimes Against the Yazidis*. Pobrane z: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A_HRC_32_CRP2_en.pdf.
- Human Rights Watch. (2015, 14 kwietnia). *Iraq: ISIS Escapees Describe Systematic Rape*. Pobrane z: <https://www.hrw.org/news/2015/04/14/iraq-isis-escapees-describe-systematic-rape>.
- Jomma, F. (2001). *Kurdowie i Kurdystan*. Gdańsk: L&L i DJ.
- Jomma, F. (2018). *Wpływ podziałów religijnych, narodowych i etnicznych na procesy polityczne Syrii*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Keyser, V. (2006, 31 maja). *Sytuacja kobiet w konfliktach zbrojnych*. Parlament Europejski. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NON-SGML+IM-PRESS+20060531IPR08615+0+DOC+PDF+V0//PL&language=PL>.
- Khan, I. (2007). *Jak przeciwdziałać przemocy?* W: Ch. Ockrent (red.). *Czarna księga kobiet*. Warszawa: WAB.
- Konwencje Genewskie* (1949, 12 sierpnia). Pobrane z: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1949-3-t1.html>.
- Krause, K., Muggah, R., Wennmann, A. (red.). (2008, wrzesień). *Global Burden of Armed Violence*. Geneva Declaration Secretariat. Pobrane z: <http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/Global-Burden-of-Armed-Violence-full-report.pdf>.
- Landay, J., Strobel, W., Stewart, P. (2015, 29 grudnia). *Exclusive: Islamic State ruling aims to settle who can have sex with female slaves*. Reuters. Pobrane z: <http://www.reuters.com/article/us-usa-islamic-state-sexslaves-exclusive-idUSKBN0UC0AO20151229>.
- May, L. (2005). *Crimes Against Humanity. A Normative Account*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murad, N. (2018). *Ostatnia dziewczyna. O mojej niewoli i walce z Państwem Islamskim*. Warszawa: Prószyński i Ska.
- Nichols, M. (2017, 21 września). *U.N. team to collect evidence of Islamic State crimes in Iraq*. Reuters. Pobrane z: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-un/u-n-team-to-collect-evidence-of-islamic-state-crimes-in-iraq-idUSKCN1B-W26J>.

- Omer, A.S. (2016). *Yazidi women as odalisques. A historical study about Yazidi women's conditions under ruling from Islamic State*. Sulaimani.
- Recommendation 2084: Foreign fighters in Syria and Iraq*. (2016, 27 stycznia). Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Pobrane z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=22483&lang=en>.
- Resolution 1820. (2008, 19 czerwca). United Nations Security Council. S/RES/1820*. Pobrane z: [https://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](https://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)).
- Resolution 2091: Foreign fighters in Syria and Iraq*. (2016, 27 stycznia). Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Pobrane z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=22482&lang=en>.
- Roth, K. (2015, 5 września). *Slavery: The ISIS Rules*. Human Rights Watch. Pobrane z: <https://www.hrw.org/news/2015/09/05/slavery-isis-rules>.
- Rzyski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., Dz.U. z 2003 r., nr 78, poz. 708*.
- Security Council UN. (1992, 18 grudnia). *Security Council resolution 798 (1992) [Bosnia and Herzegovina]*. S/RES/798. Pobrane z: [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/798%20\(1992\)&Lang=E&Area=UNDOC](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/798%20(1992)&Lang=E&Area=UNDOC).
- Security Council UN. (2005, 28 listopada). *Report of the Secretary General on the Protection of Civilians in Armed Conflict*. Pobrane z: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1812444.pdf>.
- Shubert, A., Naik, B. (2015, 6 listopada). *ISIS: Forced Pregnant Yazidi Women to Have Abortions*. CNN News. Pobrane z: <http://www.cnn.com/2015/10/06/middleeast/pregnant-yazidis-forced-abortions-isis>.
- The Nobel Peace Prize for 2018. (2018, 5 października). NobelPrize.org. Pobrane z: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2018/press-release/>.
- The Revival of Slavery Before the Hour*, ISIS Dabiq Magazine, nr 4.
- The Revival of Slavery Before the Hour*, ISIS Dabiq Magazine, nr 8.
- Tracking Jihadist Movements in 2019: The Islamic State*. (2019, 23 stycznia). Stratfor. Pobrane z: <https://worldview.stratfor.com/article/tracking-jihadist-movements-2019-islamic-state>.
- United Nations. (1998, kwietnia). *Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response*. Pobrane z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2apr98.htm>.
- Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. (1993, 25 maja). Pobrane z: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf.
- Vorland-Holen, S., Vermeij, L. (2017, 26 października). *Zwalczanie przemocy seksualnej związanej z konfliktami*. Przegląd NATO Magazyn. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/combating-conflict-related-sexual-violence/PL/index.htm>.
- Wallström, M. (2014, 14 lipca). *Przemoc seksualna jako narzędzie wojny*. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie. Pobrane z: <http://www.unic.un.org.pl/aktualnosci/35,2595,,/>.
- Wawrzyńczyk, R. (2018). *Prześladowanie religijne irackich jeżydów przez Państwo Islamskie. Przyczyny, przebieg, odpowiedzialność wspólnoty międzynarodowej za ukaranie sprawców*. *Studia z prawa wyznaniowego*, t. 21.
- Wejksznier, A. (2016). *Państwo islamskie: narodziny nowego kalifatu?* Warszawa: Difin.

- Westcott, L. (2015, 30 listopada). *More Yazidi Mass Graves Discovered Near Sinjar by Iraqi Officials*. Newsweek. Pobrane z: <http://www.newsweek.com/more-yazidi-mass-gravesdiscovered-near-sinjar-iraqi-officials-399446>.
- Wojciechowski, S., Osiewicz, P. (red.). (2017). *Zrozumieć współczesny terroryzm*. Warszawa: Difin.
- Wood, P. (2014, 22 grudnia). *Islamic State: Yazidi women tell of sex-slavery trauma*. BBC News. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-30573385>.